

Nr 390.

Av herrar **Ohlin** och **Mosesson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 54, med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

Kungl. Maj:t föreslår i proposition nr 54 riksdagen en ytterligare förlängning av förfoganderättslagen.

Förhoppningarna att de krisartade förhållanden, som tidigare motiverat lagens bibehållande efter krigets slut, skulle försvinna, ha ej infriats. Det är tvärtom en allmän uppfattning, att den krisartade situationen kommer att fortfara under en avsevärd tid. Därför är det nödvändigt att vissa med förfogandelagen sammanhängande spörsmål underkastas en närmare diskussion.

Förfogandelagen medger synnerligen omfattande ingrepp i de enskildas rättssfär. Under det att enligt allmänna rättsregler t. ex. beslag å alla varor av ett visst slag i landet icke skulle kunna ske annat än på grundval av lagstiftning, som beslutats av Kungl. Maj:t och riksdagen i den ordning, 87 § regeringsformen anger, ger förfogandelagen Kungl. Maj:t möjlighet att företaga dylika åtgärder administrativt. Förfogandelagen flyttar gränserna för den administrativa lagstiftningen långt in på det civilrättsligas fält. Vid dylikt förhållande kan man ifrågasätta om icke det riktiga vore att förfogandelagen nu upphävdes och att i stället de beslag och andra åtgärder, som bleve nödvändiga i framtiden, finge beslutas av Konung och riksdag. Vissa förhållanden tala emellertid emot ett upphävande av lagen i fråga. Särskilt är att märka att beslut om ett beslag alltid måste fattas mycket snabbt. Möjligheten för riksdagen att verkligen debattera ärendet komme därför att bli mycket liten; riksdagen bleve tvungen att utan närmare granskning fatta ställning till den kungliga proposition, genom vilken beslaget föresloges. I följd härav vore icke så mycket vunnet med att beslag förutsatte riksdagsbeslut.

Däremot synes det vara riktigt att inskränka lagens räckvidd.

Förfogandelagen beslöts vid en tidpunkt, då man allmänt väntade att ett stormaktskrig skulle inom kort bryta ut. Den är avfattad för att möta eventualiteter, som kunna tänkas inträffa under ett krig, och det torde vara därför som den fullmakt, som allmänna förfogandelagen ger åt regeringen, är så vidsträckt. Nu är emellertid situationen en annan, och behovet av åtgärder beror på krisartade förhållanden utan direkt samband med krig eller krigsfara. För detta ändamål behövas icke alla de möjligheter, som förfogandelagen ger regeringen. En beskärning av förfogandelagen bör därför ske så att den omfattar endast befogenheter, som kunna tänkas med större sannolikhet vara behövliga

för krisens bekämpande. En dylik beskärning skulle innebära ett steg i riktning mot att i rättssäkerhetens intresse återställa den gräns mellan civillagstiftning och administrativ lagstiftning, som varit gällande under fredstid. Naturligtvis kan det i framtiden visa sig, att man kan komma att behöva vidtaga någon av de åtgärder, vilka regeringen nu har möjlighet att besluta på grund av stadganden, som vi ämna föreslå skola utgå ur lagen. Då beror emellertid detta enligt vår uppfattning på att den allmänna situationen i väsentlig grad förändrats, t. ex. på att fara inträtt för omedelbart krig. I därav föranledda beslut måste emellertid riksdagen under alla omständigheter medverka.

De regler i allmänna förfogandelagen, som vi anse kunna borttagas, äro följande.

1) 2 § andra stycket, att förnödenhet, som skall avstås till kronan men ej är i så berett skick, som erfordras för det avsedda ändamålet, skall, om Konungen så förordnar, av ägaren eller innehavaren underkastas beredning.

2) 4 §, att ägare eller innehavare av fastighet, byggnad, järnväg eller annan anläggning, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel, skall vara skyldig att till kronan upplåta egendomen eller del därav jämte tillhörande inredning eller utrustning och tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredningen eller utrustningen.

3) 5 §, att ägare eller innehavare av fabrik eller annan anläggning eller av transportmedel skall vara skyldig att frambringa, tillverka, bereda, iståndsätta eller tillhandahålla förnödenhet eller verkställa forsling.

4) 6 §, att ägare eller innehavare av byggnad är skyldig att upplåta denna.

5) 7 §, att ägare eller innehavare av starkströmsanläggning är skyldig att på anfordran av den Konungen därtill bemyndigat leverera elektrisk kraft från anläggningen för kronans räkning samt vidtaga härför erforderliga åtgärder eller upplåta anläggningen eller del därav till kronan under den tid och i den omfattning, som för varje särskilt fall bestämmes av den som gjort anfordran.

Upphävande av nu angivna regler i förfogandelagen medför borttagande även av 8 § andra stycket, att å växande skog, som tages i anspråk, avverkning kan få bedrivas utan hinder av de inskränkningar i rätten därtill, som må finnas i lagstadgande, samt av 28 och 29 §§ om den tid, för vilken fastighet må tagas i anspråk. Då man nu fått ny lag om uppsikt å jordbruk samt, i anslutning därtill, lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom, borde det icke finnas någon plats vidare för regler av den art, som finnas i 28 § allmänna förfogandelagen. Dessa regler utgå från en rätt för Kungl. Maj:t att administrativt föreskriva att fastighet, som är uppenbarligen vanhävdad, skall av ägaren upplåtas till kronan på viss tid, högst tio år, för drivande av jordbruk.

Även vissa andra bestämmelser anse vi böra tagas bort i lagen.

I 13 § stadgas att då föreskrift enligt förfogandelagen meddelas Konungen även kan förordna, att egendom eller annat skall avstås eller eljest ställas till förfogande eller forsling verkställas åt annan än kronan. En följdbestämmelse till denna regel finnes i 20 § andra stycket. Erfarenheten visar emellertid att juridiskt invecklade spörsmål kunna uppstå då det är åt annan än kronan som egendom skall avstås eller upplåtas eller forsling verkställas. Det synes då bättre att förfogande enligt förfogandelagen får ske endast åt kronan och alltså 13 § och 20 § andra stycket förfogandelagen få utgå. En annan sak bör i detta sammanhang beaktas. Utvecklingen på expropriationsrättens område, vilken särskilt visar sig i markutredningens nyligen avlämnade betänkande, går i riktning mot att beslut om bestämmande av expropriationsersättning skola kunna överklagas. Det är då en föråldrad ståndpunkt att överklagande icke skall kunna ske av riksvärderingsnämndens beslut om ersättning enligt förfogandelagen. Överklagande bör ske till Kungl. Maj:t i högsta domstolen.

Ett genomförande av de förslag till beskärning av förfogandelagen, vilka nu gjorts, torde medföra även vissa andra ändringar i lagen av formell natur. Vi ha emellertid icke ansett oss böra utarbeta några lagtexter utan hemställa att detta måtte ske genom vederbörande utskott.

Med stöd av vad ovan anförts föreslå vi, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, alltså,

att riksdagen ville för sin del antaga förslag till uteslutande ur allmänna förfogandelagen av 2 § andra stycket, 4—7 §§, 13 §, 20 § andra stycket, 28 och 29 §§, till införande i lagen av rätt att överklaga riksvärderingsnämndens beslut enligt allmänna förfogandelagen och till de övriga förändringar i allmänna förfogandelagen, som bliva en följd av nu angivna uteslutningar och förändring, samt

att riksdagen för sin del ville besluta att allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 i dess sålunda ändrade skick skall äga giltighet till och med den 30 juni 1949.

Stockholm i februari 1948.

Bertil Ohlin.

Gust. Mosesson.